

Jean Baudrillard

Dokonalý zločin

Jean Baudrillard — simulace, simulakra a reverzibilita

I

Francouzský myslitel Jean Baudrillard (1929) bývá nejčastěji označován jako filozof, sociolog, kulturní diagnostik či představitel katastrofického filozofického diskurzu. Přestože působil v univerzitním prostředí (dlouhá léta na univerzitě v Paris-Nanterre) a na ústavech spjatých s těmito pro něj kmenovými obory, preferoval by sám pro sebe spíše označení „teoretik“. V 80. letech byl považován za módního filozofa, polemického diagnostika „ducha doby“ nebo „teoretického anarchistu“. Právě v této době si mohl vychutnat kulminaci zájmu o svoji osobu, k čemuž jistě přispěly uvedené atributy, kterými byl častován. Množství nálepek a návrhů na charakteristiku jeho osoby a díla svědčí o tom, že jeho filozofický záběr je velmi široký. Při hodnocení jeho díla budou mít historikové filozofie příležitost sledovat, jak se jeho názory často posouvaly s každým dalším dílem až do polohy značné revize díla předcházejícího. S kontinuitou svého teoretizování si však Baudrillard hlavu příliš nedělal a vždy s potěšením sledoval, co jeho myšlenky způsobovaly. Svým interpretům provokativně ponechával plnou svobodu, aniž by jim ve svém díle zanechal nějaký orientující kompas. Podle přesvědčení některých z „vykladačů“ se tak čtenář snadno může stávat Baudrillardovým „komplicem“.

V mnoha případech se reflexe Baudrillardova díla nesla v duchu polemiky německého germanisty Klause Laermanna, předložené v textu s názvem *Lacan und Derrida*, a jeho styl byl označován jako frankolatrie, vyznačující se údajně povrchností, zářící jako hloubka, a artistním vokabulárním dadaismem. K takové klasifikaci jistě přispíval Baudrillardův fraktální styl a produkování fikcionalizovaných teorií. Německému ataku vůči jinému filozofickému stylu by jeden z proponentů údajné frankolatrie mohl odo-

lávat následující obranou: „V nějaké knize není nic k rozumění, ale mnohé, čím si můžeme posloužit. Nic k interpretování, nic pro zvýznamňování, ale mnohé, s čím lze experimentovat. Kniha musí utvořit v kombinaci s něčím jiným ‚stroj‘, musí být malým nástrojem pro vnějšek. Žádná reprezentace světa a žádný svět jako významová struktura. Kniha není žádný zakořeněný strom, ale část rhizomu. (...) Nebýt jedním nebo mnohým, být mnohostí.“ S jistou poetickou nadsázkou bychom mohli říci, že Baudrillard a jemu podobní filozofové staví jakési aristotelské stroje, které umožňují čtenáři vidět s pomocí slov, a současně upozorňuje na možnou paralelní slepotu, vznikající právě tímto „strojovým“ přesvětlením skutečnosti.

Na Baudrillardovo dílo by se též hodila slova právě citovaného Gillesse Deleuze, který jimi reflektoval díla některých autorů, označovaných za předchůdce postmoderny: „Kdo čte Nietzsche, aniž by se hlasitě smál, hodně se smál, aniž by se často a mnohokrát smál jako blázen, ten jako by Nietzsche nečetl. To platí nejen o Nietzschem, ale pro všechny autory, kteří tvoří právě tento horizont naší kontrakultury.“

II

Na počátku své badatelské dráhy měl Baudrillard blízko k marxisticky orientované společenské kritice, později vystupoval jako radikální kritik soudobých společností bez nutnosti nějakého typu politické konfese. Filozof Baudrillard je znám z diskusí o poststrukturalismu, filozofické moderně či jako reprezentant konceptu „posthistorie“ a teorie postmoderního fatalismu, rezignace na veškerý smysl ve světě nastupující a neustále se reprodukující, bující simulace.

Baudrillard vystudoval germanistiku, nějakou dobu v Německu rovněž pobýval. Do francouzštiny přeložil díla Petera Weisse (kniha *Die Verfolgung und Ermordung Jean Paul Marats dargestellt durch die Schauspielgruppe des Hospizes zu Charenton unter Anleitung des Herrn*

de Sade vyšla ve Francii pod názvem *La Persécution et l'assassinat de Jean-Paul Marat: représentés par le groupe théâtral de L'hospice de Charenton sous la direction de Monsieur de Sade: drame en deux actes*, 1965; dále přeložil *Die Ermittlung*, 1966; *Gesang vom lusitanischen Popanz*, 1968; *Diskurs über die Vorgeschichte und den Verlauf des lang andauernden Befreiungskrieges in Viet Nam*, 1968) a Bertolda Brechta (překlad Brechtových *Flüchtlingsgespräche* vyšel pod názvem *Dialogues d'exilés* v roce 1956).

V 60. letech působil jako asistent u neortodoxního marxisty Henriho Lefebvra, a lze tedy jistě předpokládat jistý Lefebvrův vliv na jeho názory, právě tak jako vliv radikální společenské kritiky v tehdejší Francii. V roce 1968 předložil disertaci *Le système des objets* a v tomtéž roce převzal vedení katedry sociologie na univerzitě Paris-Nanterre. Habilitoval se pod mírným institucionálním tlakem (jakým bylo právě působení na univerzitě) až v roce 1987 spisem *L'Autre par lui-même* (Jiné jako stejné). Odkládání postupu při získávání akademické graduovanosti by mohlo svědčit o jistém zdráhání vřadit se do oficiálního akademického diskurzu a též o úsilí jít vlastní myšlenkovou cestou bez ohledu na „akademickou čistotu“. I když Baudrillard vždy odmítal transparentní roli angažovaného intelektuála – s francouzskými a italskými marxisty se ironicky vyrovnal ve svém spise *La gauche divine* (1985) – je jeho myšlení prosáknuto politickým motivy a reakcemi na politické události. Marxismem byl ovlivněn právě tak jako protagonisty kulturně kritického teoretizování o odcizení nebo kritiky klasické levé ideologie či diagnostiky moderní masové a mediální společnosti. Spolu s Henri Augerem, Gilbertem Badiou a Renée Cartellem přeložili do francouzštiny Marxovu a Engelsovu Německou ideologii (1968), později přeložil i některé další Engelsovy studie. Ve svém vyrovnání se s marxistickými léty (*La gauche divine*, *Chronique des années 1977–1984*, 1985) vytýká levici, že si při svých politických aktivitách nevěšila mizení reality a utopií, přehlédla skutečnost, že politika spočívá pouze

na znacích, simulacích a simulované moci. Politika dosáhla podle Baudrillarda stadia, kdy se začíná rovnat reklamě nebo módě. Nevládnou již klasičtí političtí vůdci, myslitelé nebo technokrati, nýbrž mediální experti a public relations – experti. Socialisté se dnes odvolávají na „zastaralé“ hodnoty, místo aby se koncentrovali na znaky a simulace. Následkem je, že francouzský socialismus existuje pouze jako simulakrum – něco, co nemá žádný vztah k realitě. Podle Baudrillarda má levice pouze za úkol urychlit konec politického.

V pozdějších dílech a úvahách o politickém již vynechává povrchní levo-pravou dichotomii. Pomineme-li provokativnost jeho tezí, mohli bychom říci, že se pokouší načrtnout další cestu k jiným formám politického vyjadřování a představuje jiný základ pro analýzu posílených politických práv – později (např. v *Transparenci zla*) o tom mluví jako o transpolitickém. „Politické pozice již nejsou fašistické nebo demokratické, jsou transpolitické, mají transpolitický smysl, jejich kvalita a životnost spočívá v tom, že přicházejí zvenku, nejsou to žádné subverzivní systémy, to znamená, že nemají co stavět proti systému, jsou jednoduše jinde.“ Transpolitické je spjata s uskutečněním záměrů moderny, které se však realizovaly jinak, než bylo zamýšleno. Sny, utopie a ideje se již odehrály a byly uskutečněny, jejich spekulativní síla zmizela, přesto však jsou produkovány i nadále, a to jako simulace, jako spektakulární výprodej, který má vyplnit prázdnotu éry „po orgiích“ a může tak podle Baudrillarda představovat opět možnost dalšího začátku. Začíná éra transpolitického jako modu mizení politického: pokud se mohou motivy moderny odehrávat pouze jako opakované a obnovené, povedou realizované utopie k tomu, že staré ideje budou opět reprodukovány – jako by se tedy muselo začít opět od počátku. Výsledkem dosavadních procesů, jejichž snahou bylo politizovat takřka vše, protože vše politizovat lze, bylo to, že vše se stalo politickým, a tudíž politickým přestalo být. Nastalo stadium extáze přesycených politických systémů,

v nichž události ztrácejí svůj význam a nemají žádné následky. Tento stav vede k odporu vůči všemu etablovanému (např. prostřednictvím terorismu). Éra transpolitického je mutační figura anachronických způsobů vedení politiky a mizení politického. Terorismus je pak odpovědí na nadměrnost dosavadních politických mechanismů: avšak odpovědí podivnou, protože bojuje proti systému tím, že konkretizuje některé jeho cíle. Současně je terorismus (podobně jako např. burzovní krachy, počítačové viry nebo AIDS) obrannou součástí strategie systému, které mají zabránit skutečným katastrofám. Od vyrovnání se s marxismem v Božské levici se tak Baudrillard dostává ve Fatálních strategiích ke konstatování, že se nacházíme v extázi politického a dějin. V ní jsme dokonale informováni a bezmocní, plně jsme si vědomi odpovědnosti a současně paralyzováni, zcela ustrnulí ve stereofonii světa: podle Baudrillarda jsou lidé transpolitizováni za živa. Tématy politického, transpolitického, terorismu a jiných reakcí transpolitického stavu se Baudrillard dále zabýval v Transparenci zla, Fatálních strategiích či v práci Symbolická směna a smrt.

III

Baudrillard často přispívá provokativními články do *Le Monde*, publikoval v *Les Temps Modernes*, pracoval rovněž jako redaktor časopisů *Utopie* a *Traverses*. K jeho francouzským filozofickým souputníkům patří (nebo patřili) Paul Virilio (1932), s nímž ho spojuje zájem o estetiku mizení, simulace, reverzibilní procesy či vojenství, Michel Serres (1930), Gilles Deleuze (1925-1995), Félix Guattari (1929–1992), Pierre Klossowski (1905), Jacques Derrida (1930), Jean-Francois Lyotard (1924–1998), Edgar Morin (1921) nebo Michel Foucault (1926–1984). Do myšlenkového profilu této řady filozofů prolínají myšlenky a díla příslušníků předchozí filozofické generace: Georges Bataille, Maurice Blanchot, Jacques Lacan, Roland Barthes, Émile Michel Cioran.

Mnoha francouzským filozofům této „rodinné“ příbuznosti se často vytýká přílišné mísení diskurzivních forem, iracionalita, metaforičnost, pojmová nejednoznačnost, nadměrné a neoprávněné užívání analogií s procesy a zákonitostmi popisovanými přírodními vědami a mnohé další neduhy — to je právě ona zmiňovaná frankolatrie. Michel Serres se proti tomuto nařčení ohrazuje tvrzením, že poválečná filozofie byla a je ve Francii nemyslitelná bez vztahu k vědě a že paralelní školení ve filozofii i vědeckých disciplínách je naopak od roku 1945 ve Francii již tradicí. Rozhodující není to, zda je filozof označován za racionálního nebo iracionálního, nýbrž zda má vědecké školení, vzdělání nebo výchovu, či nikoliv (Serres sám je matematik). Na adresu další výtky — spojení filozofie a literatury — říká s potěšením ano, to je rovněž úctyhodná francouzská tradice (od Montaigna či Voltaira a Diderota) zakládaná v době, kdy nebyla žádná problematická distance mezi filozofickým myšlením a literární tvorbou. Rozdíl, který se dělá všeobecně na univerzitách mezi filozofickým myšlením a literární tvorbou se Serresovi jeví jako univerzitní artefakt. Podobně Paul Virilio či Baudrillard chápou filozofii jako druh literatury (nikoliv naopak).

IV

Klíčová slova a témata Baudrillardova zájmu lze shrnout následovně: moc objektů, mizení a simulace reality, reverzibilita, svádění, estetizace, fenomén mizení, hyperrealita, simulakra, semiokracie, extáze, viralita, virtualita, imploze, transpolitické, obscenní. Všechny tyto fenomény se průběžně objevují v nejrůznějších variacích v převážné většině jeho textů a domnívám se, že jsou centrovány především kolem popisů a domýšlení procesů simulace/fikcionalizace a reverzibility. Uvedené procesy Baudrillard stopuje a odkrývá v nejrůznějších oblastech sociálního: od sexuality přes morálku po sféru politiky

U simulace popisuje Baudrillard přibližně následující řetězce:

– realita – systémy znaků – hyperrealita – krize politické reprezentace – neexistence distinkce mezi image a realitou, odlišují se pouze příslušné manipulativní praktiky;

– znak a signifikace – simulace – simulace reprezentace – reprezentace jsou závažnější než realita prvního stupně – simulace je hyperrealizace reálného generující se bez reference k reálnému – od simulace se pak přechází k pojmu symbolické směny a na významu získává pojem svádění;

– vznik hyperreality, jako bytí světa simulací: realita prvního řádu: znak reflektuje základní realitu; realita druhého řádu: znak maskuje, překrývá realitu; realita třetího řádu: znak maskuje absenci reality; „realita“ čtvrtého řádu: znak se stává simulakrem, které nemá žádný vztah k realitě – čistá simulace.

Při popisu reverzibilních procesů Baudrillard velmi vynalézávě a bohatě zachycuje procesy, které jsme si zvykli označovat jako externality či nezamýšlené důsledky jednání. Představují podle mého soudu variace na Hegelův algoritmus myšlení (Baurillard jej načerpal jak z německých originálů, tak z interpretací Alexandra Kojevé, který svým výkladem Hegela ovlivnil mnohé francouzské myslitele generace „68“). Sám pojem „reverze“ znamená návrat, obrat, otočení, „reverzní“ pak zvrtný, návratný, vracející se; v biologii se užívá pro návrat kříženců k původnímu typu. Baudrillard ho používá nejčastěji v metaforické variaci, kterou nejlépe vystihuje výklad „reverze“ v letectví: reverze kormidla znamená natočení kormidla letadla za určitých podmínek do opačného než pilotem zamýšleného směru. Můžeme tedy říci, že Baudrillard popisuje vše to, co je spjata se vznikem, fungováním a následky simulací, simulaker a současně se věnuje promýšlení příčin, fungování a následků reverzibilních procesů, které při snaze zvýšit prosperitu, dobro, účinnost, blahobyt působí takovými způsoby, jež vedou ke snížení prosperity, dobra (vzniku zla), účinnosti, blahobytu. Popisuje i analyzuje vznik a fungování toho, co nikdo nechtěl a co přesto vzniklo a působí

škodlivě a destruktivně. Popisuje externality, jejichž líhni jsou právě moderní společnosti. Díky tomu, že tato témata procházejí celým Baudrillardovým dílem, nemusíte při osvojování si jeho textů postupovat příliš chronologicky – často se však soudí, že jeho díla jsou tím zajímavější a významnější, čím jsou později vydána.

V

Baudrillardovo dílo se otevírá prací *Le Système des Objets: la consommation des signes* z památného roku 1968. Baudrillard v ní popisuje stav, v němž věci a lidé získali totéž postavení, tentýž status. Předměty podle něj dávají jasně na srozuměnou, k čemu skutečně slouží. Staly se volnými jako objekty funkce, jsou tedy svobodné k tomu, aby plnily čistě svoji funkci a (co se sériových předmětů týče) prakticky pouze tuto. Stejným způsobem osvobodila měšťanská a industriální revoluce postupně individuum od náboženských, morálních a rodinných implikací. Předměty se „odkouzlili“, staly se funkcionálními a racionálními, podobně jako lidé. U člověka k tomuto údajnému odkouzlení přispěla psychoanalýza. Baudrillard se domníval, že lidé soudobé společnosti postupně získávají svoji identitu vlastnictvím věcí. Identita člověka je závislá na věcech, které má, nebo k jejichž koupi je sváděn. Reklamní spot vnucuje iluzi, že situace, v níž je produkt prezentován, bude navozena koupí tohoto produktu – reklama se tak stala tajným svědcem. Výsledkem je, že rostoucí individualizací dochází ke ztrátě individuality, což popisoval již např. Ferdinand Tönnies ve svých úvahách o rozdílech mezi společenstvím a společností. Snadno se pak může stát, že reklama odnímá morálce její funkci: tradiční morálka kladla důraz na vyrovnání se skupinou. „Filozofická“ reklama po něm vyžaduje, aby byl konformní sám se sebou a aby řešil vlastní konflikty. Daruje mu morální důvěru, kterou dosud člověk nikdy nedisponoval. Lidé se v Baudrillardově pohledu již neřídí morálkou, nýbrž reklamou a jejím prostřednictvím nabízeným zbožím. Hierarchizované posloupnosti objektů hrají přes-

ně tu roli, kterou dříve hrála řada distinktivních hodnot. Zboží, objekty, věci si tedy prostřednictvím reklamy hledají svého kupce a nikoli naopak. Lidé jsou takto ovládáni a nemají žádný vliv na průběh a plynutí sociálního. Sociální běh tedy neurčují subjekty, nýbrž struktury, které jsou tvořeny sítí věcí. Fungováním takových struktur však vznikají následky, které nikdo nechtěl, a kauzalita, pravda, teorie, transparence jsou oslabeny. V tom Baudrillard spatřuje jistou fatalitu, osudovost – věci se odehrají i s těmito následky. Vše je neodvolatelné jako šíření viru. Věci fungují dále i tehdy, když se z nich vytratily ideje: vytratila se idea pokroku, ale pokrok jde dále, idea politického se vytratila, ale politická hra pokračuje. To je v Baudrillardově diagnóze umožněno vírou, podle níž je jednajícím ještě subjekt. Baudrillard se (podobně jako v té době např. R. Barthes, J.-P. Sartre a jiní) odvrátil od tzv. velkých filozofických témat (totalita, systém) k analýze jednotlivého. Sklonil vertikálu sugerující metafyzickou hloubku významů smyslu apod. a zabýval se detailem, jednotlivým, zvrásněným povrchem každodennosti. Dává se do fenomenologické analýzy konzumní společnosti, aby dokázal, že strukturování předmětů každodennosti v moderní kapitalistické společnosti silně ovlivňuje potřeby a chování lidí a spoluutváří nový sociální řád. Věnuje pozornost předmětům obytného prostoru, které ztrácejí stále více svoji subjektivitu a osobní styl. Organizace předmětů každodennosti je individuálně stále více přebírána podle měřítek technizovaného světa. Baudrillardem diagnostikovaná fetišizace objektů ztrácí svůj zbožní charakter a vytváří sebereferenční znakový systém. Tato společensko-kritická analýza už nespočívá na třídních rozdílech, nýbrž na znakově teoretické redukci stávajícího řádu. Popisem působení formy, barvy a materiálu předmětů se Baudrillard pokusil dokázat, že rovněž tyto kategorie se staly nositeli znakově volné funkcionality a umělé materiály ještě podtrhují ve své homogenitě znakový charakter objektů. Na základě této systematiky systému objektů navrhl Baudrillard novou definici spotřeby:

spotřeba není ani materiální proces, ani projev nadbytku. Nelze ji definovat ani prostředky obživy, které si odnášíme, ani oblečením, které nosíme, ani automobily, kterými jezdíme, ani orální a vizuální látkou sdělení a obrazů, nýbrž organizací těchto věcí jako význam majících substancí. Spotřeba je virtuální totalita všech předmětů a sdělení, které se slévají do více či méně koherentního rozhovoru. Spotřeba je, pokud je smysluplná, výkonem systematické manipulace se znaky. Puzení ke konzumu nelze pochopit ani psychologickými prostředky, ani omezit běžným uspokojením potřeb. Je neohraničitelně rozšiřitelný a opakovatelný, protože jeho příčina spočívá v nezrušitelné nedostatečnosti reality. Své názory ze Systému věcí později revidoval – rozloučil se s kritikou odcizení, v níž stál v popředí teror touhy po pravdě, transparentci či autenticitě. V jeho společenských analýzách se dostal do centra pozornosti subjekt. Věci již nechápe radikálně jako odcizující nepřátele subjektu. Právě subjekt totiž přisoudil věcem jejich subjektivní logiku a pravdu, uspořádal je, systematizoval a určil. Má-li subjekt nějakou hypotézu o světě, potvrzuje si ji neustále znova a znova domnělou realitou.

VI

„... neboť právě já sám jsem se dávno naučil jinak vidět, jinak hodnotit klam i oklamanost a mám připraveno přinejmenším několik štulců pro slepý vztek, s nímž se filozofové zpěčují tomu, aby byli klamáni. Proč ne? Není to nic víc než morální předsudek, že pravda je cennější než zdání; je to dokonce ta nejhůře prokázaná domněnka na světě.(...) Proč by nesměl svět, který se nás týká – být fikcí? A kdo se tu ptá: ‚Ale k fikci přece patří původce?‘ – Nemělo by se mu rovnou odpovédět: Proč? Nepatří snad toto ‚nepatří‘ také k fikci? Což nelze být vůči subjektu, stejně jako vůči predikátu a objektu, trochu ironický?“

K tématu simulace a mizení reality se Baudrillard dostává položením otázky: „Nakolik skutečná je skutečnost?“

Perfektní zločin pojednává právě o různých způsobech odpovědi na tuto otázku. V zájmu o toto téma je Baudrillard souputníkem P. Virilia, který téma mizení promýšlí na základě úvah o rychlosti, nebo „systematika“ N. Luhmana, pro nějž je realita to, co se nepozná, když se poznává. Pro Baudrillarda mizí reálné nikoli ve prospěch imaginárního, nýbrž ve prospěch toho, co je reálnější než realita – hyperreálné, co je skutečnější než skutečnost – simulace. Reálné v jeho pohledu mizí přenesením do sekundární existence simulace. Realita se stává hyperreálnou a hyperrealita odnímá a redukuje kontrolní, zpětnovazebnou schopnost a anestetizuje (znecitlivuje) veškerou primární zkušenost. Vztah k reálnému se posléze zakládá uvnitř systému díky jím samotným konstruovaným modelům reality.

Vzájemné prostupování reálného a simulovaného způsobuje situaci univerzální simulace, oživované inscenacemi reálného. Baudrillard nazývá tento stav hypertelií, nadměrným bujením simulovaného. Totéž se týká i znaků – je to jakýsi stav semiurgie, který podle něj prožíváme od doby zbožního materialismu díky obrazům, médiím, reklamě. Semiurgie znamená, že vše se dá říci, vyjádřit, všechno může přijmout sílu nebo formu znaku. Svět je kosmopolitně inscenován, zobrazován a sémiologicky organizován. Svět, jako industriální mašinérie, se esteticky projasňuje (svádí) a jeho systém funguje spíše podle estetické nadhodnoty znaku než podle nadhodnoty zboží.

Ve stavu hypertelie nastoupila na místo původně proklamované hry diferencí, která měla stavět na původní veselé, pestré a rozmanité vizi postmoderny, progresu růstu stejného; systémy nepracují na svých rozporech, nejsou jimi poháněny, motivovány a obohacovány, nýbrž přecházejí do extáze sebezrcadlení. Stupňování různosti vyvolává současně rostoucí lhostejnost možností, které tato různost vytvořila. Různé možnosti se vzájemně neutralizují a splývají v indiferenci. Toto stupňování diferencí k indiferentnosti představuje pro Baudrillarda konec iluzí hy-

peretrofovaného myšlení difference, jež tak radostně post-moderna proklamovala. Organismus společnosti bují a bytní, metastázuje, sociální masa přerůstá do monstrózního nasycení.

Co míní simulací? Simulaci určuje jako extází reálného (podobně jako zobrazení reálných událostí v televizoru). Přítomnost mizí zdvojením přítomnosti, které odstraňuje protiklad přítomnosti a uplynulého. Reálné se stává znakovým systémem a naopak: znakový systém se stává reálným. Baudrillard to připodobňuje k situaci simulanta, kterému se jeho nemoc, i když si její symptomy a příznaky dosud vymýšlel, stane skutečností, kterou již pouze nesimuluje.

Simulativní a extatické zdvojení přítomnosti nenabízí podle Baudrillarda lepší informace – skutečnost se v nich spíše utápí. Příkladem budiž následující situace: americká vláda požadovala po jistém multinárodním koncernu zprávu o jeho aktivitách. Výsledkem bylo dvanáct svazků o tisíci stranách, jejichž analýza by zabrala kvantum času. „Co tedy zbývá z informace?“ – ptá se Baudrillard.

Reálné věci tedy informativním zdvojením mizí. Realita imploduje do hyperreality a Baudrillard to označuje za brutální srážku reálného se svou reprezentací. Dostatečně výmluvně ilustruje tuto srážku např. proměna peněz od přímé směny zboží až po spekulativní burzovní obchody, které mohou způsobit reálné krachy reálných lidí. Na konci procesu peněžních reprezentací zjistíme, že většinu kapitálových operací na burzách představují právě spekulativní obchody. Krach burzy (tedy reálné miliardové ztráty) může způsobit i „omyl“ počítače. Podle Baudrillarda tedy dnes nelze rozlišovat realitu od hyperreality. Jako sugestivní ilustrativní příklady připomíná např. situace popisované filmem *Kozoroh jedna* nebo *Vrtěti psem*. V prvním se jednalo o následky simulace přistání na Měsíci, ve druhém o fiktivní válečný konflikt, který měl odpoutat pozornost od milostné aféry amerického prezidenta. *Kozoroh jedna* demonstruje příklad simulace nahrazující realitu. Řídící

letu, který se neuskutečnil (a nesmí se prozradit, že se neuskutečnil), musí nechat kosmonauty virtuálně uhořet — to znamená reálné kosmonauty zabít, což je podle Baudrillarda právě potměšilost simulace. Není v ní již místo pro realitu. Události musí být za mediální „skutečností“ a musí se jí přizpůsobit. Na místo událostí nastupuje reálnější než reálné: hyperrealita. V Symbolické směně a smrti o tom Baudrillard říká: každá realita je vysávána hyperrealitou kódu a simulací. Na místo starého principu reality nás nyní ovládá princip simulace. Není žádná ideologie, jsou pouze simulakra.

Při této příležitosti pokládá Baudrillard sugestivní otázku: kdy se simulace může stát zločinem?

Jaké tedy vzniknou následky, když realita uniká stále více našemu pohledu? Můžeme o ní mít na základě virtuálního (rozuměj: zprostředkovaného) obrazu skutečnou představu? Ztratili jsme status očitého svědka i účastníka a stali jsme se obscéními, iluze ztrativšími voyeury. Podle Baudrillarda ani konec konců nechceme mít s blízkostí věcí co do činění — žádáme distanci a ta nám vyhovuje. Proč? Protože některé věci a události jsou snesitelné pouze v distanci. Tento typ extatické zprostředkující informace se ještě stupňuje. Podle Baudrillarda se pohybujeme permanentně v kyberprostoru, aniž bychom se museli namáhat nebo reálně platit. Jaké jsou důvody tohoto stavu? Baudrillard poněkud nejasně sděluje, že jsme pro pášli ultimátum reálného světa.

VII

Téma zla přibližuje Baudrillard právě pomocí principu reverzibility. Hovoří o principu zla. Podle Baudrillarda již neexistují kolektivní hodnoty. Velké morální osvícenské ideje zastaraly (velké diagnózy a vyprávění). Jsme sice o všem informováni, ale přesto jsme bezmocní. Jsme si plně vědomi odpovědnosti, ale i paralyzováni. V této fázi nastupuje na místo velkých morálních orientací, které lidem nabízelo náboženství nebo osvícenství právě

hyperrealita médií a sítí. Duchovní byli dnes nahrazeni médii a jejich „faráři“ a „vůdčími figurami“. Objevilo se množství „pastýřů“ pro každodenní témata. Baudrillard ale nehovoří o imunizačních bariérách a jeho promluva evokuje představu o zlatém věku, který pominul. Domnívá se, že poosvícenským individuím chybí síla klást sobě samým morální orientaci. Vyjadřuje podezření, že individua akceptovala tento masivní transfer odpovědnosti vcelku ráda, protože seberučení je náročné přikázání. Individuum by muselo kontrolovat nejen vlastní provoz (to, co krouží v genech a nervech), identitu, vůli apod., ale i okolní svět. Je daleko lidštější vložit svůj vlastní úděl, svoje přání a svoji vůli do rukou někoho jiného. Už dříve si stěžoval I. Kant, že pro člověka by bylo pohodlnější být a zůstat nedospělý, protože pak by nebylo potřeba sám dospívat.

Co míní Baudrillard extatickým zlem? Člověk, původně nositel morálky, byl nejdříve ovládnut objekty, později nastoupilo na místo objektů panství hyperreality. Realita, která měla utvářet morálního člověka, zmizela. Člověk našel svůj entropický konec v hyperrealitě. Díky mizení ztratil morální subjekt tvořivou sílu pro reálné sociální vztahy – nemohou být utvářeny a navazovány, protože tu již nejsou.

Zlo tedy není nemorální ve smyslu morálky (nejde o morálky nebo vinu). Není také žádný pachatel, původce – pachatel a oběť jsou táž osoba. Zlo je u Baudrillarda princip zvratu (obrácení, inverze). Chceme dobro, a vzniká zlo. Lidé chtějí dobro, a dělají prostor zlu. Dosáhli jsme bodu osvobození všeho, a toto vše se může zvrátit ve zlo (politické osvobození, sexuální osvobození, uvolnění produktivních sil, destruktivních sil, osvobození ženy, dětí, kritického osvobození, osvobození i krize růstu). Prošli jsme všemi cestami produkce a virtuální nadprodukce objektů, znaků, zpráv, ideologií a zábavy. Vše je osvobozeno a hra je odehrána – rozhodující otázka zůstává (podobně jako u transpolitického) stejná: co dělat po orgiích? Co bude po tomto období společenského nasycení?

VIII

Uvedme si ještě některé další příklady Baudrillardova reverzibilního uvažování, které přibližují jeho způsoby nahlížení na viralitu principu zla v moderních společnostech. Domnívám se, že právě v těchto inscenacích se projevuje Baudrillardova schopnost pronikavé kulturní diagnózy a algoritmus jeho uvažování.

– Vyprodukuje-li ekonomický systém krizi, nespočívá žádné nebezpečí v krizi samé. Krize spíše představuje pokus obnovit důvěru v zákony kapitalismu: materiální nedostatek vyrábí naději na zlepšení díky mechanismu investic. Krize není tedy problémem, který potřebuje řešení, ale je řešením samotným.

– Jakmile ze sebe nějaký organismus či systém vypudí všechny negativní prvky a jevy, zjednoduší se tím natolik, že přestává mít schopnost odolávat pestrému tlaku různých „virů“. Virovost je patologickým projevem uzavřených a přehnaně sjednocených obvodů, které podléhají řetězové reakci nebo promiskuitě. Je to nezdravý incest v širokém metaforickém smyslu. Stejnost nás hubí. Vždy, když vítězí hledisko podobnosti a smazávání rozdílů, když se „život“ příliš začne podobat svému „obrazu“ a představě o sobě a člověk je zaměněn se svým vlastním kódem, hrozí nebezpečí naprosté bezbrannosti vůči virům, které jako ďábelská jinakost přicházejí otrást chodem dokonalého stroje. Podle Baudrillarda je to důsledek nepřetržité produkce pozitivivity. Je známo, že každá struktura, systém i společenský organismus, který potlačuje, vypuzuje a mýtí své negativní a kritické elementy, podléhá vlastnímu zhroucení. Podobně jako se každý biologický organismus, který potlačí a vyloučí všechny své bacily, parazity a biologické škůdce, vystavuje riziku, že bude pozřen vlastními protilátkami, které zůstaly v nečinnosti. Baudrillard to nazývá patologií z dezinfekce. Důvod, proč se jeví politicky nemožné řešit problém terorismu nebo nalézt biologické řešení problému AIDS a rakoviny, je vlastně týž: v obou případech jde totiž o nové choroby, jejichž vznik je spjat se

samou podstatou systému, která se „virovou reakcí“ brání příliš vysoké politické integraci společenského organismu či příliš vysoké biologické integraci organismu v pravém smyslu slova.

– Podle Baudrillarda přežívá každá společnost díky neustálé konfrontaci se svým hodnotovým systémem. Nějaký musí mít, aby ho mohla negovat a utvrzovat se proti němu. Nechrání podobně AIDS před totální sexuální promiskuitou? Nechrání nás terorismus, jako reakční projev násilí, od epidemie všeobecné shody, od narůstající politické leukémie a dekandence? Neupozorňuje nás nekompromisně, že každá věc i její projev je zvrátitelný, reverzibilní? Z tohoto pohledu může AIDS představovat obranné psychické uvolnění, odreagování lidského druhu od rizika masové promiskuity a naprosté ztráty vlastní identity. Jestliže AIDS, terorismus, finanční krach a počítačový virus uvádějí do pohybu kromě policie, medicíny a expertních věd též kolektivní povědomí, jde o víc než o pouhé epizody iracionálního světa. Baudrillard se domnívá, že je v nich ztělesněna celá logika našeho systému, v němž tyto epizody představují výrazné body. Jsou bolestivými impulzy do nejširšího povědomí lidí – mají virový charakter.

– Čím dokonalejší budou systémy, tím extrémnější budou extrémy. Léčba „zla“ „dobrem“ není možná.

– Před nebezpečím totálního stavu beztlíže, nesnesitelnou lehkostí bytí, všeobecnou promiskuitou a stejností procesů spějících do prázdna nás právě to, co nazýváme katastrofami, před katastrofou chrání. Podle Baudrillarda se lze dokonce domnívat, že naše společnost tímto způsobem odvrhuje určitou část sebe samé, jako by po vzoru kmenů, které přebytky své populace sebevrazezně topily v moři. Tedy homeopatickou obětí několika svých příslušníků zachovali homeostatickou rovnováhu celku.

Na několika příkladech jsme si alespoň naznačili způsob Baudrillardova myšlení. Nelze podrobně referovat o všech jeho dílech. Proto jsem se pokusil poukázat spíše

na možný algoritmus jeho myšlení a hlavní témata jeho úvah: simulace, simulakra a princip reverzibility. Těm, kdo by se chtěli pustit do podrobného studia jeho díla, nabízím údaje o nejdůležitějších knihách, další odkazy na bohaté zdroje a krátké komentáře k dosavadním českým překladům.

Z díla:

Le Système des Objets: la consommation des signes, 1968 (1985); La Société de Consommation: ses mythes et ses structures, 1970 (1985); Pour une Critique de l'économie politique du signe, 1972; Le Miroir de la production ou l'illusion critique du matérialisme historique, 1973 (1985); L'Échange symbolique et la mort, 1976; Oublier Foucault, 1977; L'effet Beaubourg, 1977; Agonie des Realen, 1978; Kool Killer oder Der Aufstand der Zeichen (obsahuje překlady dřívějších studií Notre théâtre de la cruauté; Kool killer, ou, L'insurrection par les signes; La politique et la simulation; L'histoire, un scénario retro; L'effet Beaubourg, implosion et dissuasion; Requiem pour les média; Pourquoi les écologistes font-ils de l'écologie?), 1978; Le PC ou les paradis artificiels du politique, 1978; De la Séduction, 1979; Simulacres et Simulation, 1981; Les Stratégies fatales, 1984 (1986); La gauche divine, Chronique des années 1977-1984, 1985; Amérique, 1986; Subjekt und Objekt: fraktal, 1986; L'Autre par lui-même (habilitation), 1987; Cool Memories, 1980–1985, 1987; La Transparence du mal: Essai sur les phénomènes extrêmes, 1990; L'illusion de la fin ou La grève des événements, 1992; Le Crime parfait, 1995; Écran total, 1997; Illusion, désillusion esthétiques, 1997; Le Paroxyste indifférent: Entretiens avec Philippe Petit, 1997; Car l'illusion ne s'oppose pas à la réalité..., 1998; L'échange impossible, 1999; Les mots de passe, 2000.

Bibliografické údaje pocházejí z podrobné chronologicky řazené bibliografie Eddie Yeghiayana, kterou naleznete na adrese: <http://sun3.lib.uci.edu/~scctr/Wellek/ baudrillard/index.html>

Vypracované stránky obsahující Baudrillardův životopis, bibliografii, části textů v různých jazycích, studie, odkazy na sekundární literaturu, nejrůznější baudrillardovské

projekty, další linky a mnohé další potřebné informace vám nabízí adresa: <http://www.uta.edu/english/apt/collab/ baudweb.html>

Mnohá Baudrillardova díla vycházela po čase i v jiných nakladatelstvích a dalších vydáních, což způsobuje občas jisté nesrovnalosti v dataci Baudrillardových děl. Někteří autoři, odkazující na jeho díla, uvádějí často pouze rok vydání anglických nebo německých překladů a nejrůznějších sborníků, shrnujících Baudrillardovy články do variantních skupin. Baudrillardovy práce byly přeloženy rovněž do španělštiny, italštiny i japonštiny.

K českým překladům

S českými překlady Jeana Baudrillarda (1929) se čtenáři mohli doposud seznámit prostřednictvím nakladatelství Votobia (ne příliš zdařilý překlad práce O svádění; orig. *De la séduction*, 1979 a *Rozhovory s Baudrillardem*, 1997, které obsahovaly dva rozhovory s Baudrillardem — jeden připravili Mike Gane a Monique Arnaudová (1991), druhý vedl Sylvere Lotringer a měl název *Zapomeňte na Baudrillarda* (datován 1984–1985).

V knize *O svádění* můžeme sledovat Baudrillardovo nakládání s jedním z ústředních témat jeho myšlení — simulací. Simulace je zde představována prostřednictvím fenoménů svádění a obscenity, jež jsou prezentovány v nejrůznějších modifikacích: v řádu umělosti, znaku a rituálu, domyšleno dále tedy simulace a předstírání. V neposlední řadě můžeme Baudrillardovou optikou vnímat i dílo jeho samotného. Mohli bychom si ho představit jako jistý druh filozofů, o němž se zmiňoval Nietzsche: „Povstává nový druh filozofů: odvážím se pokřtít je jménem, jež není bez nebezpečí. Jak je odhaduji, tj. jak se dají odhadnout — neboť patří k jejich druhu, že v něčem chtějí zůstat hádanou —, chtěli by tito filozofové budoucnosti mít právo, možná i neprávo být označeni za pokušitele. Toto jméno samo je nakonec jen pokusem, a chcete-li, pokusem.“

Nietzsche od nich především očekává, že tito „noví“ filozofové nebudou především dogmatiky a nivelizátory ve službách demokratického vkusu a „moderních idejí“. To, že by jejich pravda měla být pravdou pro každého je něco, co se přičí dokonce jejich vkusu a hrdosti. Mohu-li čtenáři nabídnout nějaký klíč k Baudrillardovi, pak bych mu do rukou vetknul ten, který nám podává Nietzsche.

Podle Baudrillarda vede v soudobých, technologicky profilovaných společnostech nadprodukce objektů a dat k tomu, že žijeme stále více v médiu zdání, simulace a obscenity. Nové technologie nedávají již pouze možnost produkovat např. energie nebo spotřební předměty, ale rovněž skutečnost umělých obrazů, hudby, hlasů, jiných světů. Stále více obtížným se stává rozlišování mezi tím, co je skutečné, a tím, co je pouhým zdáním. Uměle vytvořené, syntetické obrazy světa stále více prolínají životním světem současného člověka, vše se v Baudrillardově pohledu stalo simulakrem. A toto simulakrum nás programově svádí koncentrovanou svůdností více než skutečnost. Produkce umělých obrazů již není pouhou nápodobou, reprodukcí nebo duplikací, není to obraz a odraz skutečnosti, ale také ne pouhá fikce. Simulace je v autorově konceptu z ničeho konstruovaný model předcházející realitu a produkující skutečnost. Stále více je tato medializovaná hyperrealita znázorněním bez zpětné vazby na to, co jsme doposud považovali za skutečné a má schopnost znecitlivět a otupit veškerou původní zkušenost a její kontrolní schopnost. Skutečnost se však v technologicky profilovaných společnostech vytváří a reprezentuje stále více zprostředkovanou informací a pro hladké fungování člověka ve společenském organismu pozbývá konec konců smyslu mezi realitou a simulací rozlišovat. Zásadním důsledkem tohoto procesu byl podle Baudrillarda rozklad společenských norem plynoucí z nemožnosti rozlišit reálné a simulované.

Soudobý stav rakovinového bujení informací, znaků, jevů, tento stav estetické halucinace reality, je ideálním

prostředím pro svádění v nejrůznějších podobách. Kniha popisuje na mnoha příkladech svádění jako modifikaci procesů simulace, které usilují o to, aby její výsledky byly vnímány jako pravdivější než sama původní, překryvaná a skrývaná skutečnost. Reálný svět není už zdaleka tak krásný jako na pohlednici, která je však svůdnější. Baudrillard začíná demonstracemi z oblasti sexuality, dále znázorňování, vyzývání, je analyzována postava svůdce (sexuálního, náboženského, politického), pozornost je věnována vztahům hry a svádění. Svádění nahlíží jako simulační figuru, která nyní ovládá veškerou sféru informací a komunikace a je dnes nahlížena jako informační služba, jako servis, který je hologramem společenského dění. Komunikace je v takto určeném prostoru chápána spíše jako informační pulzace, která nevypovídá nic o skutečné komunikaci. Za ni je vydávána dnešní promiskuita informačních sítí, metastáze nastolená industriálními objekty. Svádění se v tomto systému stává směnnou hodnotou, obchodovatelnou ceninou, která slouží k zachování směnného oběhu, k zajištění hladkého chodu společenských vztahů. Tento u nás neobvyklý pohled na fungování sociální reality, procesy komunikace a simulace lze doporučit těm, kdo se znepokojením sledují stále efemérnější, transparentní a simulativní obraz současného světa, i těm, kdo svůdný obraz světa vyrábějí.

Pražské nakladatelství Dauphin (edice Studie) nabídlo čtenáři další Baudrillardův kousek – filozofický cestopis Amerika (Praha 2000). Bohužel se stále čeká na překlad nějakého stěžejního díla. Za stěžejní považuji např. díla: Symbolická směna a smrt (1976), Simulakra a simulace (1981), Fatální strategie (1981), Transparence zla (1990).

Knihou Amerika připomíná Baudrillard atraktivní žánr zvaný filozofický cestopis. Jeho Amérique (1981) považuji za filozofický cestopis, který může kromě ilustrace Baudrillardových variací na téma simulace, mizení a reverzibility, rovněž plnit funkci projektivní etnologie – popisují druhé, abych zvýrazňoval a představoval jevy vlastní kultury

(vlastního filozofického myšlení); současně zaznamenávám u jiných to, co si zaslouží zaznamenání. Ve Francii má tento postup dlouholetou tradici a my ji známe patrně nejvíce od osvícenců, z textů, v nichž vystupují „ušlechtilí divoši“ z nejrůznějších koutů světa.

Baudrillard je tak činný na prozatímním konci historické řady, která začíná u nejstarších dochovaných písemných zpráv o výpravách do neznámých končin: zlomků z cest karavan Harchufových (kolem roku 2300 př. n. l.) a popisem cesty kartaginského mořeplavce Hanna (kolem 530 př. n. l.), nazvaného *Periplús* [Hannónův] (přel. Václav Marek, 1968).

Po Chateaubriandově *Cestě do Ameriky*, Voltairově známosti s prostomyslným Huronem Ingénu, Diderotových dodatcích k Bougainvillovu cestopisu, La Hontanově *Voyages dans l'Amérique* a mnoha dalších se Ameriky pokusil zmocnit Baudrillard jako soudobý filozofický „geograf“ sebereflexivní moderny, který si z novějších „průvodců“ a „cestopisců“ zvolil v případě Ameriky zřejmě za své autory typu J. Kerouaka nebo Huntera S. Thompsona, jejich cestovní itineráře a důležitá poutní místa. Činí tak: Ameriku přibližuje pomocí nástrojů ze své filozofické dílny prostřednictvím fenoménů estetizace, simulace, simulaker, taktilního a digitálního, hyperreálního, produkce, svádění, procesů mizení a symbolických směn, semiurgie a metastáze znaků, virality či *posthistoire*. Jeho cestopis (spíše cestovní deník) názorně představuje témata, o nichž Baudrillard hovořil ve svých dosavadních spisech, a představuje se tím především jako „etnograf“ moderní společnosti. Etnograf, který v zájmu regulérnosti výzkumu musí spíše jezdit autem, dívat se na televizi a chodit na výlety do pouště než navštěvovat muzea a knihovny. Současně reflektuje vlastní myšlenkově-dějinné zázemí, a tato reflexe se, díky odstupu od vlastního akademického zázemí a v kontrastu k americké každodennosti, zdokonaluje. Amerika je mu „propastí, mezi evropské moderny“, v níž bylo realizováno imaginární, a v tomto smyslu je pro něj realizovanou fikcí.

Budeme-li číst knihu jako demonstraci Baudrillardových filozofických tezí, může sloužit jako názorná pomůcka pro prezentaci teorie. Budeme-li číst knihu jako beletristické dílo, cestovní deník či literární fikci, můžeme být uspokojeni mnoha skvělými obraty, poetickými obrazy a pointovanými miniaturními příběhy. Jako odchovanci E. Holuba, J. V. Friče, Eskymo Welzla či Hanzelky a Zikmunda mi však nemohly uniknout neuvěřitelné Baudrillardovy generalizace, které se bohužel netýkají pouze tohoto textu: Amerika je taková, Američané jsou makové. Právě tyto úniky do generalizací „ruší“ při četbě Baudrillardových teoretických úvah snad nejvíce. Dopřejme si příkladu: Celá tato společnost včetně těch, kdo jsou v ní aktivní a produktivní, ti všichni se řítí vpřed, protože ztratili formuli, kterou by se zastavili; ... – Američané jsou totiž lidé přesvědčení, přesvědčení o všem a také usilující přesvědčit; Američané jsou posedlí strachem z toho, že by mohly vyhasnout ohně; Zářivá bezvýznamnost nedělního jitra. Holografický model celé Ameriky v malém; Spojené státy jsou uskutečněná utopie; Vše, co je v Evropě jako myšlenka, se v Americe stává skutečností – a všechno, co mizí v Evropě, se znovu objevuje v San Francisku!; Američané věří faktům, nikoli však faktičnosti; Když Američané procházejí pouští anebo národními parky, nikdy nemáte dojem, že jsou na dovolené. Používá-li Baudrillard tyto generalizace za jiným účelem, domnívám se, že je možné formulovat to, co chce říci, bez vztaženosti na Američany či celou Ameriku. Tato vyjádření budí dojem, že na svých výletech do Ameriky vidí Baudrillard to, o čem píše ve svých knihách věnovaných výše uvedeným tématům. Zcela v duchu principu mizení, který s oblibou popisuje, mu mizí nesčetné díly skutečnosti (ať už simulované či nikoli). Nevyhýbá se tedy klamu, který popisuje ve své estetice mizení – ten, kdo někam jede, již ví, co uvidí, a to, co vidí, srovnává právě s touto představou, následně pak nekoriguje svoji představu, ale vidění skutečnosti. V závěru knihy a v poznámkách o Kalifornii se

snaží z této pasti Baudrillard chabě uniknout: Toto je pravda (chcete-li), poněvadž tento text sám byl vytvořen právě podle tohoto obrazu, který vnucuje Kalifornii. Je možné, že tato zobecňující vyjádření používá proto, aby poukázal na naprostou cizost Ameriky pro něj jako pro Evropana, který je současně fascinován nepochopitelností perfektních simulaker na druhé straně Atlantiku. Amerika vystupuje v jeho pohledu jako země pouští (poušť používá jako metaforu) a utopií, kde vládne nejradikálnější modernita a dokonalá verze hyperreálné společnosti. Metaforu pouště používá Baudrillard pro představení jistého zbanalizování skutečnosti, kamenné monotomie měst, rozlehlé krajiny, jednoduchosti charakterů, jazyka – to vše jsou pro něj místa, v nichž je likvidován smysl, podobně jako ve vysychání sociálního prostřednictvím komunikace a informace ve spojení s rychlostí. Jak říká Baudrillard v práci *Subjekt a objekt: fraktál* (1986) „Vše, čím se pronikne šílenou rychlostí, je poušť.“ Poušť je mu jako abstraktum i jako konkrétní zkušenost formou, která stírá a zahlazuje znaky jako pouštní vítr stopy těch, kdo jí prochází.

Na některých místech ho obdiv vůči přírodním jevům (zvláště v případě zmíněných pouští, které ho fascinují) zbaví filozofické ostražitosti a při jejich „filozofické interpretaci“ a analogiích používá obraty typu: Avšak platí rovněž, že Death Valley je velice tajemné i samo v sobě. (...), tato poušť je něco jiného, neboť má v sobě cosi vznešeného. Hm, hm, pomyslíme si, to musí opravdu být. Podobně věty typu: Poušť je přirozené pokračování vnitřního mlčení těla, či tvrzení, podle něž se oko, které spatří poušť, již nikdy nepřizpůsobí obydleným krajinám, popřípadě ucho může slyšet na poušti ticho času. Při vši úctě k mnoha pronikavým filozofickým diagnózám se někdy nemohu zbavit dojmu, že Baudrillard tak trochu žvaní, co mu na mysl přišlo: Ano, Kalifornie a spolu s ní i celá Amerika jsou zrcadlem naší dekadence, ale Kalifornie sama a stejně i celá Amerika nejsou vůbec dekadentní, je to hyperreálná vitali-

ta a patří jí všechna energie simulakra. „Je to světové centrum neautentičnosti“ – ale ovšem: odtud jeho původnost a jeho moc; popř. poněkud příliš hlubokomyslně podotýká: Amerika už není tím, čím byla, avšak stále se pohybuje svým směrem. Zda zapůsobí Baudrillardovo dílo na vás, uvidíte sami.

Radim Brázda